ezels en trekossen had uitgehakt. De traditie, dat Jezus in een spelonk geboren zou zijn, die tevens als stal dienst deed, dankt hieraan haar oorsprong. Bij die onderstelling zou Jezus dus neer zijn gelegd in de steenen krib, die vast aan den wand zat, en zich over de geheele lengte van den stal uitstrekte.

Gemeenlijk daarentegen heeft men het opgevat van een *houten* kribbe, en wel bepaaldelijk van de houten voederkrib, die overdag buiten de deur van den stal pleegt te staan, en 's nachts wordt ingenomen.

Natuurlijk kan het ook verstaan worden van de lange vaste kribbe, die langs den wand van den stal liep; maar die is gemeenlijk te hoog aangebracht; en bovendien laat het zich wel denken, dat Jozef en Maria zich naar een afgelegen hoek van den stal hebben teruggetrokken, om alle bespiedend oog te ontgaan, en dat ze derwaarts den licht vertilbaren voederbak of voederkrib hebben meegenomen, om er het Kindeke als het geboren was, in neder te leggen; waarschijnlijk na de kribbe vooraf met wat hooi of stroo te hebben opgevuld.

Bij gemis aan een wieg moest het oog wel het eerst door die losse kribbe worden aangetrokken. Te meer daar men te Bethlehem niet op paarden, maar enkel op ezels en trekossen rekende, en dus de kribbe van dezen stal merkelijk lager geweest zal zijn, dan de bij ons in gebruik zijnde voederkribben.

Nu lag er voor het Kindeke Jezus natuurlijk niet het minste lijden in, dat het in een kribbe, in plaats van in een prachtwieg, werd neergelegd. In zulk een ruime, breede, leege kribbe, goed met zacht hooi opgevuld, ligt een pasgeboren kindeke even goed als in de meer vorstelijke staatswieg.

Maar voor wie het aanzag, voor wie er bij stond, en gelijk Maria geloofde, dat dit Kindeke de *Koning der koningen* was, sprak de tegenstelling op aangrijpende wijze. Van de herders uit Efrata's velden, die van Gods engelen vernamen, dat de *Heiland der wereld* geboren was, en nu het Kindeke zoo armelijk daar vonden, ging van die kribbe een predikatie vol heilige gedachten uit. En nu nog, voor een ieder onzer, die in den Christus den *Koning der heerlijkheid* aanbidt, blijft die kribbe een goddelijke sprake behouden, als ware het beste der wereld voor dit Godskind toch te nietig, en daarom de kribbe met de windselen nog het meest passend symbool.

Symbool waarvan?

En als ge dit vraagt, richt zich het oog het eerst op *de Vleeschwording zelve*.

Hij, de Zone Gods, nam »het vleesch en bloed der kinderen" aan. Hij ging in in onze natuur, en daalde niet uit den hemel met een nieuw geschapen lichaam neder, maar nam uit Maria het eigen vleesch en bloed aan, dat aan alle kinderen der menschen gemeen is.

Maar *hoe* nam hij dat vleesch en bloed aan? Zooals het eens was in het paradijs, toen God voor den eersten mensch zijn lichaam schiep? Het onverzwakte, onbezoedelde vleesch, en het menschelijke bloed in zijn eerste oorspronkelijke veerkracht?

Ge weet beter.

Ons vleesch, en *ons* bloed nam Messias aan. Onze natuur zooals ze, verzwakt en vernederd door de zonde, metterdaad in Maria aanwezig was.

Straks, het is zoo, zou door die verzwakte natuur, die hij aannam, op Thabor hooger heerlijkheid doorstralen, en in zijn Opstanding en bij zijn Hemelvaart zou die menschelijke natuur haar zwakheid afschudden, haar verdonkering in glans doen overgaan, en een heerlijkheid toonen, die zelfs nog boven de oorspronkelijke heerlijkheid van 's menschen lichaam in het paradijs uitging.

Maar zoo was het bij de kribbe nog niet.

Hier is de Christus nog de omhulde en omkleede met wat hij van ons aannam, met die menschelijke natuur die wij hem aanboden, met ons vleesch en bloed, dat van onze verzwakte natuur genomen was.

Het was dus niet, het Kindeke in hemelschen luister, en nu de kribbe daartegenover. Zijn vernedering lag niet in die windselen en die kribbe, maar veeleer en veel meer in dat menschelijke omhulsel dat d: Zone Gods van ons had aangenomen.

En nu juist bij zulk een armelijk omhulsel, als Jezus in ons vleesch en bloed, en dat in zijn vernederde natuur aannam, neen, daarbij voegde geen paleis en geen praal, maar juist wat Bethlehem ons te aanschouwen geeft. Een vergeten deel van de gemeene herberg, en in dien stal een voederkrib van ruw en kleurloos hout.

Toch is dit niet al het symbool.

Het symbool van de kribbe is ook *geestelijk*.

Of is er maar één ontvangst van den Christus, t. w. toen hij geboren werd in het stedeke van Bethlehem? En niet ook een ontvangst van den Christus, die nog altoos doorgaat, aan alle einden der wereld, als hij komt en ingaat *in ons menschelijk hart?*

En in welken staat nu verkeert dit *menschelijk hart*, als plaatse om den Christus te ontvangen? Hoe was het hiermede bij de Maria's, bij de herders, bij Simeon, bij Anna, bij de discipelen, bij de schare die hem het Hosanna toezong; hoe stond het met dat menschelijk hart alle eeuwen door, als Jezus naderde en aanklopte om in te gaan; hoe is het nu nog met dat *menschelijk hart* gesteld, als Jezus er woning wil maken; hoe was het ook vóór uw toebrenging bij u?

o, Het menschelijk hart, gelijk God het oorspronkelijk schiep, was voor den Koning der koningen geen onwaardige woonstede, om in te keeren. Zelfs mag gevraagd, of er in heel de Schepping oorspronkelijk iets boven den mensch ging, en of er in den mensch iets stond boven de weelde, den rijkdom, de fijne inrichting van zijn nog ongeschonden, heilig en onbezoedeld hart.

Maar zoo is nu dat menschelijk hart niet meer, als de Christus aanklopt, om er in te gaan.

Integendeel, nu is dat eens zoo schoone, rijke en reine menschelijke hart tot onkenbaar wordens toe uit zijn verband gerukt, ingevallen, en op allerlei wijs bezoedeld. Even rijk als het oorspronkelijk was, even armelijk is ons menschelijk hart er nu aan toe. Voor den zachten hemelschen gloed van het paradijs nu het vuur van den hartstocht. Voor de harmonie bij de Schepping, nu verwarring en onrust en zelfvernieling van alle kracht. En in van wat toen in reinheid en in onschuld blonk, nu de smetten allerwegen zichtbaar, alles bezoedeld en onrein.

En als nu de Christus aan zulk een hart aanklopt, en in zulk een menschelijk hart wil ingaan, om er woning te maken, is het dan niet alsof hij nogmaals in de ruwe, onooglijke, bezoedelde stalkrib wordt nedergelegd?

En ging er dan van die kribbe in Bethlehems stal geen sprake uit, als riep ze ons toe: Zóó moet om uw zonde de ontvangst van den Heiland ook in uw menschelijk hart zijn?

Ten slotte eindelijk wijzen we op *de Kerk*, gelijk ze op aarde een huis Gods, en een woonstede van den Heilige is.

Christus komt niet maar tot u en mij en tot een derde; hij komt niet enkel tot de personen ieder voor zich genomen; hij zoekt zijn ruste niet alleen in het afzonderlijk menschelijk hart van dezen en van genen van Gods uitverkorenen. Neen, uw Heiland gaat ook in ons geslacht, in de menschheid in. En daarom is er een kerk op aarde als zijn woonstede.

Die kerk, die op het erf van het Genadeverbond allen insluit, die ten leven geroepen zijn.

Die kerk, die er was, eer wij er waren; die eens blijven zal, als onze taak op aarde ten einde toe zal vervuld zijn.

En nu ook in *die kerk* is de Christus ontvangen, ook in die kerk wil hij woning maken, ook in die kerk is hem een ontvangst bereid.

Maar vraag nu ook hier, of die kerk op aarde zich vertoont met dien hemelschen, den goddelijken luister, die zich schikt voor zijn heerlijkheid; en immers dan vindt ge ook hier dezelfde tegenstelling.

Gelijk hij inging in onze *menschelijke natuur* die geheel vernederd, en in ons *menschelijk hart*, dat geheel uiteengerukt en bezoedeld was, zoo ook gaat hij op aarde in *tot een kerk*, die veel meer aan stal en kribbe, dan aan den praal van hooger heerlijkheid doet denken.

Want het is wel zoo, dat onze Roomsche bedechristenen juist op dien *luister der kerk* bijzonder den nadruk leggen, en dat er ook onder de Protestanten niet weinigen zijn, die, vooral in Engeland, praal in hunne kerkgebouwen minnen; maar de uitkomst leerde dan ook steeds, hoe juist die veruitwendiging afbreuk deed aan geestelijke klaarheid en zuiverheid, en hoe er diepe zin ligt in het oude rijmpje dat van hout en van goud bij kerk en prediker gewaagt.

Maar bovendien, de gebouwen zijn de kerk niet. De kerk bestaat in haar leden, in haar ambten, in haar innerlijk en openlijk optreden. En als ge zóó de kerk neemt, zeg zelf, waar en in wat eeuw was er dan geen klacht over ontsiering en ontaarding, over verbastering en verval?

En moet dan ook hier niet beleden, dat die kribbe in Bethlehems stal, in haar armelijk en gebrekkig voorkomen, steeds was, en nog blijft, het symbool van de kerk op aarde, doch waar de Christus, hoe ze ook inzinke en vervalle, zich toe neerboogt, er zijn tente in opsloeg, en er genadiglijk in wonen blijft.

Op aarde kan dat niet anders.

Uw Heiland kwam, om op die aarde ons menschelijk geslacht te redden, en nu, heel ons menschelijk leven op deze aarde is niet hemelsch, is niet koninklijk, is niet prinselijk meer, gelijk het eens was, en eens weer zijn zal.

Het is nu, en het blijft tot op de wederkomst des Heeren alles ingezonken, en in zijn ruwheid, en als in een onooglijke kribbe.

En daarom zooals die kribbe daar in dien stal, zoo is feitelijk deze geheele aarde voor Jezus geweest, en is ze nog. Een wereld waarin hij nooit anders dan uit genade nederdaalt.

En daarom moet die kribbe niet uit onze voorstelling weg; en daarom biedt die enkele kribbe ons zoo rijke predikatie.

Mits.... en dit mag immers ook bij uw hart niet ontbreken, mits, ge bij die kribbe nedergezeten, maar van verre, uit de hooge hemelen, den lofzang van Gods engelen hoort.

KUYPER.

Amsterdam, 22 Dec. 1893.

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zullen twee banden beschikbaar gesteld worden, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deftigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn thans gereed voor het eerste paar deelen, dat thans verschenen is, en worden voor de inteekenaren op *E Voto* beschikbaar gesteld.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per post. wissel of anderszins van *f* 1, zonder aftrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling worden geen banden verzonden.

De Administratie.

P.S. De banden zijn in bewerking. Waarschijnlijk kunnen ze eerst over een paar weken verzonden worden. Dan worden alle ontvangen orders tegelijk uitgevoerd.

Der kerke liberteyt

In zake het vonnis tegen Dr. Th. gewezen dient het protest van kerkelijke zijde met klem en ernst herhaald; vooral nu almeer blijkt, dat de Haagsche rechter door het *Wetboek van Strafrecht* gedekt was, dat de Minister van Justitie in de zaak geen kwaad zag, en dat dusgenaamd liberale bladen, het niet slechts voor dit vonnis als zoodanig, maar ook voor de gedachte die in het stelsel van het Wetboek van Strafrecht is geformuleerd, opnamen.

Ontzetting uit het ambt, hierover is men het nu eens, heeft er niet door den Haagschen rechter plaats gehad. Dit had het correspondentiebureau wel kortheidshalve gemeld, maar het was niet zoo. Wat plaats greep was verbod van *uitoefening* van het ambt.

Dat dit nu scheelt, geven we voetstoots toe; edoch niet zóóveel, dat daarom ons protest mag uitblijven.

Dat de Overheid de minderjarigen beschermt tegen onzedelijke practijken is uitgemend, maar nooit mag noch kan dit goede doel de middelen heiligen, die men er voor kiest.

Uiteraard kan de Overheid voor de zedelijkheid van minderjarigen niet verder waken dan zijn erf groot en zijn stok lang is; en waar dat erf eindigt en die stok uitscheidt, eindigt ook de taak en hiermee het gezag der Overheid.

Feitelijk is het dan ook zoo, dat de Overheid velerlei vertrouwelijke bijeenkomsten die tot zulke verleiding voeren, ongemoeid laat. We willen nu de *chronique scandaleuse* niet ophalen, maar toen voor eenige jaren een heer van aanzien om soortgelijke practijken op een gastmaal uitgevoerd, veroordeeld werd, is wel toen de schuldige veroordeeld, maar heeft niemand er aan gedacht hem, zoo hij weer vrij kwam, te verbieden ooit weer *gastmalen* te houden, of in de qualiteit van gastheer op te treden.

Dit zou wel uitnemend geweest zijn, maar het kon en mocht niet, omdat de Overheid op dit huiselijk terrein geen zeggenschap heeft.

En evenzoo nu staat de zaak hier.

Ongetwijfeld kan de catechisatie aanleiding wezen tot zoo demonische practijken.

Grijpen nu zulke feiten plaats, dan moet de schuldige natuurlijk zonder sparen gestraft worden, maar hem deswege voor de toekomst het optreden in zijn ambt te verbieden, gaat daarom niet aan, omdat de Overheid over dit ambt geen zeggenschap heeft.

Wel moet dan gewaakt, en moet het catechiseeren aan zulkeen onmogelijk gemaakt worden; maar die hiervoor te waken heeft, is *niet* de Overheid, maar de *kerk* gelijk Dr. Th. dan ook onverbiddelijk als predikant is *afgezet*.

Eerst als bleek, herhaaldelijk bleek, dat er kerken waren, die zulks *niet* deden, dan zeer zeker zou de Overheid aan dit verzuim der kerken de bevoegdheid kunnen ontleenen, om hiertegen maatregelen te nemen.

Maatregelen echter die dan ook nooit verder mochten strekken, dan het kwaad dat ze keeren willen, en dus niet verbod van uitoefening van het ambt in het generaal, maar alleen verbod van *catechisatie* zouden mogen inhouden.

Overmits echter nooit olte nimmer gebleken is, dat eenige kerk, welke ook, zulke diep gevallen personen in eere of in het ambt hield, en overmits, ook al deed een enkele kerk dit, geen enkele vader of moeder ooit meer aan zulk een man een van hun jonge dochterkens zouden toevertrouwen, ontbreekt hier alle bevoegdheid tot optreden, die de Overheid anders, wel niet aan eigen gezag en roeping, maar dan toch aan de *noodzakelijkheid* zou kunnen ontleenen.

Onze positie kan daarom geen andere zijn, dan dat we tegen deze bepaling van ons *Wetboek van Strafrecht* front maken, en er op aansturen, om hetgeen in deze bepaling de vrijheid der kerk aanrandt, uit ons strafrecht te helpen verwijderen.

Kamerdebat.

Bij de Begrooting van Justitie heeft de heer Gerritsen, de afgevaardigde van Leeuwarden, een punt van kerkelijke financiën ter sprake gebracht, waarop de aandacht dient gevestigd.

Hij zei er van:

Ik heb, even als een groot getal leden dezer Vergadering, natuurlijk geen bezwaar gelden bij deze begrooting toe te staan, waar die bij de wet imperatief zijn voorgeschreven, al spreekt het ook vanzelf, dat daaruit nog niet volgt, dat men met het beginsel, dat aan die wetten ten grondslag ligt, zich vereenigt; in afwachting dan ook van de herziening ten aanzien van verschillende wetten, ook die op het hooger onderwijs, hetgeen als het ware door ieder wordt gewenscht, meen ik, dat wij de vrijheid niet hebben om bij de behandeling der begrooting die posten, die imperatief zijn voorgeschreven, niet toe te staan.

Iets anders is het, waar het uittrekken van gelden op de begrooting betreft die door de wet niet worden voorgeschreven, waar de wet het facultatief stelt, om, al of niet, jaarlijks op de begrooting posten te brengen voor een of ander doeleinde. Dit is het geval met den post op art. 98 voorkomende.

Art. 104 van de wet op het hooger onderwijs zegt, dat de gelden voor kerkelijke hoogleeraren kunnen worden toegestaan. Het wordt aan den wetgever overgelaten jaarlijks bij de begrooting te bepalen, hoe groot die post wezen zal. Met het oog daarop heb ik geene vrijheid om mijne stem aan dezen post te geven, en ik geloof mij eenvoudig te kunnen bepalen tot deze mededeeling, omdat ik ook met het oog op eene herziening van de wet op het hooger onderwijs, die in uitzicht is gesteld, het niet wenschelijk vind, thans in het breede over het beginsel uit te weiden.

Na hem nam de heer Donner het woord, die helder en kalm betoogde, hoe het eigenlijk met deze zaak stond.

Hij sprak aldus:

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan het gevoelen van den vorigen geachten spreker niet deelen, en geloof dat art. 104 van de wet op het hooger onderwijs het niet facultatief stelt in dien zin, dat de wetgever jaarlijks al of niet zoude kunnen beschikbaar stellen een bedrag als hem goeddacht.

Facultatief is dit artikel slechts in opzicht tot de *mate* van dit bedrag, in zoover »als blijken zal voor dit doel noodig te zijn." De wetgever kon zich niet anders uitspreken, omdat het nog niet bekend was hoe groot het bedrag zou wezen, dat het Hervormd kerkgenootschap voor het opleiden van zijne leeraren noodig had.

Wij moeten de geschiedenis van dit artikel niet uit het oog verliezen. Toen de wetgever in 1876 dit artikel maakte, bestonden er nog geen kerkelijke hoogleeraren. De wetgever kwam hiermede het Hervormde kerkgenootschap te gemoet, omdat hij bij de gewijzigde inrichting van het theologisch onderwijs aan de Universiteiten, de Hervormde kerkleer, de dogmatiek had buitengesloten.

Den naam van theologische faculteit had men behouden, maar in den grond der zaak had men de theologie van haar hart beroofd, men had er eene faculteit der godgeleerdheid van gemaakt, maar zonder de dogmatiek van eenige Kerk, ook niet van die van het Hervormd kerkgenootschap, dat er nog altijd eene zoogenoemde Hervormde leer op nahield.

Nu kwam de wetgever dat genootschap te gemoet en stelde in dat artikel voor: wij willen u, indien gij, om de Hervormde leer aan de leeraren van uw genootschap te onderwijzen, eene inrichting begeert, steunen met eene bijdrage of subsidie.

Hieruit meen ik te moeten besluiten, dat evenmin als elke andere post, die op de wet berust, ook deze kan betwist worden.

Maar ik ga verder. De geachte voorsteller heeft art. 98 genoemd, maar daartoe behoort eigenlijk ook art. 99, waar gesproken wordt van »kweekscholen der godgeleerdheid voor de Evangelisch-Lutherschen en Remonstranten, mitsgaders kosten van opleiding van studenten bij de Hersteld-Evangelisch-Lutherschen.

Wanneer men ooit met eenig amendement komt om den post van art. 98 af te nemen, dan zou men ook moeten komen met een dergelijk voorstel ten opzichten van art. 99.

Daarbij komt het mij voor, dat wij door zulk een voorstel iets zeer onbeduidends zouden doen in betrekking tot de groote quaestie van het al of niet behouden der theologische faculteit aan onze Universiteiten.

Men hebbe toch niet te vergeten dat juist art. 98, gelijk ik straks reeds heb opgemerkt, zijn oorsprong heeft te danken aan de wijze, waarop de theologische faculteit is vervormd geworden, en dat, indien men iets wil doen, men dan de bron moet afdalen, en die bron is juist de theologische faculteit. Door van die faculteit te maken wat men er van gemaakt heeft, voldoet zij zelfs niet aan de behoefte van het kerkgenootschap waarvoor men toch eigenlijk die faculteit heeft in het leven gelaten. Bewijs hiervoor is de aanvulling met kerkelijke hoogleeraren om onderwijs te geven in de Hervormde leer, in de zendingsgeschiedenis en in wat men noemt de practische theologie. Dus voor dat kerkgenootschap zelf is die faculteit niet volledig. En nu meen ik dat, bij den tegenwoordigen stand der zaken en bij de begrippen ook op staatkundig gebied omtrent de betrekking tusschen Kerk en Staat, het niet geoorloofd is dat men voor één kerkgenootschap eene theologische faculteit aan 's lands Universiteiten heeft.

Wij mogen, Mijnheer de Voorzitter, op dien weg niet voortgaan; wij hebben geene Staatskerk, wij mogen niet één enkel kerkgenootschap boven alle overige begunstigen, en dit ten koste van de rechten en met de belastingpenningen der Roomsch-Katholieken, der Gereformeerden en van welke andere godsdienstige gezindheid onze ingezetenen ook zijn.

Een besluit viel er dus niet; maar toch wie meeleeft voelde én *in* de Kamer én *buiten* de Kamer, dat dit korte debat een kiem in zich droeg, die later wel uitspraken en rijpe vrucht zal dragen.

Het had zoo iets van het slijpen van *nagels* voor een later te bestellen doodkist, waarin de Overheids-faculteit voor de Theologie vroeg of laat ten grave daalt.

Nog eens de geestelijke opleiding.

Dat we bij de *geestelijke* opleiding zoo uitvoerig stilstaan, is om het hoog belang dier aangelegenheid.

Want wel wenschen we binnen de grenzen te blijven, die ons hier door Gods voorzienig bestel verordend zijn, en allerminst *geestelijken* zin te verwarren met *beweeglijkheid* van gevoel, overprikkeldheid van *sentiment*, en soepelheid van *gezalfde* woorden; maar toch van het waarlijk *geestelijk* karakter van de Dienaren des Woords hangt voor den bloei der kerken zoo ongemeen veel af.

Een Dienaar des Woords moet een man voor het Koninkrijk der hemelen zijn, een levend getuige van zijn Zender, een spreker van wiens woord geestelijke kracht op de conscientie uitgaat.

Al is het toch dat ook de bloot voorwerpelijke nederlegging der waarheid door een onbekeerde voor een leeken rekening blijft, toch wordt de kracht der voorwerpelijke prediking verhoogd, zoo de man die het brengt, het doet schitteren in den glans van zijn eigen zieleleven.

Hier komt bij dat geen prediker die zijn roeping verstaat, ooit meenen kan noch zal, dat hij met de bloot voorwerpelijke prediking van zijn last af is.

Wie bloot voorwerpelijk predikt is gelijk aan een arts, die zijn patient in een apotheek zou leiden, en hem al de medicijnen toonen zou, maar het nu aan hem zelven overliet, om uit den rijken voorraad te kiezen.

En zoo nu doet ook de geestelijke arts niet.

Veeleer onderzoekt hij nauwkeurig de geestelijke krankheden in zijn gemeente, en gaat nu zelf na, welk medicijn juist bij deze krankheden past.

Of ook hij is niet aan den huisvader gelijk, die, als zijn kinderen hooger hebben, ze op het tarweveld brengt, en zegt: Daar is de tarwe die u voeden kan. Maar hij bereidt het brood, hij zet het hun voor, en dringt en vermaant ze om het tot zich te nemen.

De wegen in het zieleleven zijn zoo veelvuldig en zoo rijk geschakeerd, de toestanden zijn zoo uiteenloopend, de crisis die we in de ziel doorstaan, is bij den een zoo heel anders dan bij den ander, dat rechte, goede, deugdelijke prediking, juist in al deze verscheidenheden het rijkste veld ter bespreking vindt. Niet enkel om in een vluchtige toepassing hier en daar een haastigen wenk te geven, maar om zielkundig te ontdekken en naar de eischen der geestelijke zielkunde raad te geven en genezing aan te brengen.

Stond het nu vast, dat iemand niet kon bekeerd worden *in* de Bediening, dan zou het zeker gewenscht zijn, enkel *bekeerde* personen tot de Bediening toe te laten.

En evenzoo, stond het vast, dat niemand onder de voorbereidende studie tot bekeering kon komen, zoo zou het plicht zijn alleen *bekeerde* personen tot de opleiding toe te laten.

Dit is echter *niet* zoo. Verreweg de minste predikers konden, toen ze hun eerste studiën begonnen, reeds met klare, heldere bewustheid van hun persoonlijke bekeering getuigen, en de voorbeelden liggen voor het grijpen, hoe God de Heere zijn uitnemendste instrumenten juist uit dezulken bereid heeft, die eerst van verre stonden.

Of er al dan niet innerlijke roeping voor het ambt bij het bekeerd zijn bijkomt, is eveneens een uiterst teedere quaestie.

Een kind van God moet het reeds zeer verre in innerlijke kennis gebracht hebben, zal hij in staat zijn, om in zijn eigen binnenste met juistheid te onderscheiden tusschen de natuurlijke bewegingen van het eigen hart en tusschen de rechtstreeksche inwerkingen op dat hart van den Heiligen Geest. En ook waar hij hiertoe alreeds eenigszins gekomen is, zal het nog een zeer moeilijke inspanning vorderen, eer hij bij het licht des Woords, zulke onderwijzingen van den Heiligen Geest leert verstaan.

Indien een aanzienlijk jongman, die de wereld voor zich open ziet liggen, en wien de weg tot eere en aanzien gebaand is, reeds op 17- of 18-jarigen leeftijd met beslistheid verklaart, niet de paden van eer en aanzien op te willen gaan, maar zich in nederigen zin te willen wijden aan de geestelijke verzorging van eenige lieden ten plattelande, is zeer zeker het vermoeden, dat hier hoogere werking in spreekt, sterker.

Maar als er jonge mannen zijn, die anders een onaanzienlijken weg in het leven souden gehad hebben, en wier kracht in zeer gewoon beroep zou zijn opgegaan, althans in een beroep, dat beneden het leeraarsambt, zelfs in de schatting der wereld staat, en die nu op den leeftijd dat ze kiezen moeten, zeggen prediker te willen worden, dan *kan* dit zeer zeker echt werk zijn, maar het kan ook zelfmisleiding wezen; want immers prediker te worden is voor hen geen *vernedering* maar een *verhooging*. Iets dat derhalve ook hun *vleesch* begeeren kan.

Hier komt bij, dat een innerlijke roeping nooit op zichzelve staat, maar altoos genomen moet in verband met Gods voorzienig bestuur en met de regeering door Christus van zijn kerk.

Neemt men toch de innerlijke roeping apart en zelfstandig, dan zou iemand die zulk een roeping ontving ook geen verdere aanstelling noodig hebben, maar eenvoudig op het gezag van zijn Zender hebben op te treden. Hij zou dan geen predikant, maar een profeet of een apostel of een evangelist in den zin der Schrift zijn. Hij zou dan ook niet moeten wachten op een traktement, maar evenals de profeten en apostelen op eigen risico de wereld moeten ingaan, en geheel en uitsluitend op grond van zijn innerlijke roeping hebben te handelen.

Zoo echter ligt de zaak *niet*.

Of er wezenlijk innerlijke roeping is blijkt daaruit, of God de Heere de wegen baant in zijn voorzienig bestel. God de Heere besluit nooit iets of het besluit der middelen is in het besluit zelf begrepen. Men kan dus stellig overtuigd zijn, dat waar God roept ook de weg der middelen openstaat en dat, waar de middelen blijven ontbreken, de roeping zelfbedrog was.

Men kan niet omgekeerd zeggen, dat waar de middelen zijn ook de roeping is, want die middelen kunnen gegeven worden met een heel andere bedoeling. Doch wel staat het vast, dat waar de roeping echt is, de middelen ten slotte altoos komen zullen.

En ten tweede ontving de innerlijke roeping eerst daardoor het zegel, dat de Christus door zijn geïnstitueerde kerk roept, roept door zijn gemeente, en dat men aldus van de gemeente en mitsdien van God zelven geroepen is.

Uit dit alles blijkt daghelder, dat men op de verklaring van een jong man, dat hij innerlijke roeping heeft voor het ambt, lang niet altoos huizen kan bouwen. Dat innerlijk besef kan zelfinbeelding zijn. Wat het *vleesch* ingeeft kan voor een roeping van den Geest worden aangezien. Een grond om op te bouwen hebben de kerken dus ook hierin niet.

Onze vaderen hebben op dien grond den natuurlijken weg verkozen, en wel gelet op ernstigen zin en op godvruchtigen wandel, maar zonder in Methodistischen of Dooperschen zin grond voor eigen handeling in de verklaringen der personen te zoeken.

Ze wisten te goed wat de heilige apostel in Hebr. 6 zegt van mannen die de hemelsche gaven gesmaakt hadden, en toch bleken slechts inbrekers in de schaapskooi te zijn.

De opleiding der meesten is dan ook vanouds den geheel natuurlijken weg gegaan, dat de ouders reeds op twaalfjarigen leeftijd min of meer den weg bepaalden, dien hun kind gaan zou; dat indien bij nader ontwikkeling de jongeling dezen wensch zijner ouders deelde, de hoogere studiën begeerd werden; en dat straks de kerken oordeelden in hoever aan zulkeen het ambt der Bediening van het Woord kon worden toevertrouwd.

Slechts op dezulken, die voor rekening van de kerken (of der Overheid) werden opgeleid, en dus meer rechtstreeks onder haar hoede stonden, werden maatregelen genomen, om bij hun opleiding in stelligen zin godsvruchtige gedraging aan te kweeken.

Bij de anderen daarentegen rustte de verantwoordelijkheid hiervoor op de ouders, die hun dan niet zelden een *mentor* medegaven, of ook op de jonge mannen zelven.

Immers men zag in, dat wie straks als herder en leeraar een gemeente moest leiden, zelf allereerst leeren moest op zich